
SAŽETAK

Prigodom obilježavanja Dana sjećanja na žrtvu Vukovara 1991. godine, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, u suorganizaciji s Katoličkim bogoslovnim fakultetom u Đakovu i Hrvatskom franjevačkom provincijom sv. Ćirila i Metoda, priredio je 15. studenoga 2010. godine 13. znanstveno-stručni skup „Vukovar ‘91. – devetnaest godina poslije“ na temu *Victor quia victima – nada za Hrvatsku*. Cilj skupa bio je osvijetliti žrtvu i mučeništvo Vukovara 1991. godine kroz različite vidove – religijski, sociološki, psihološki, žrtvoslovni, antropološki, humanitarni..., pa je stoga okupio ugledne sudionike koji su svojim priopćenjima prepoznali važnost i aktualnost ove teme za život današnjeg Vukovara, pa i Hrvatske. Sada pred akademsku i najširu javnost izlazi zbornik u kojemu se nalazi većina radova priopćenih na skupu. Oni predstavljaju vrijedan prinos znanstvenom, empirijskom i iskustvenom vrednovanju Vukovara ‘91. i njegova doprinosa stvaranju, obrani i izgradnji hrvatske države. Zbornik je ujedno prinos njegovih izdavača obilježavanju 20. godišnjice Vukovara ‘91., mučeništva, žrtve, ali i pobjede stanovnika toga grada nad silama zla i mraka.

U tekstu *Vukovarske žrtve u svjetlu žrtve Isusa Krista. Obris teologije žrtve* Ivica Raguž donosi kratku teologiju žrtve. Novi zavjet shvaća Kristovu smrt na križu kao žrtvu. Njegova se žrtva sagledava dvostruko, kao *victima* i kao *sacrificium*. Kristova smrt na križu razotkriva mehanizam stvaranja žrtava i besmislenost nasilja (R. Girard). Ona također izriče čovjekovu predanost i zauzetost za istinu i pravednost. No još je važnija činjenica da se u Kristovoj žrtvi objavljuje sam Bog, Božja ljubav prema čovjeku. Budući da se Bog u Isusu Kristu poistovjećuje sa svim nedužnim žrtvama u povijesti, on i mrtvim žrtvama, pa tako i onim vukovarskim, pruža nadu. Kristova žrtva jest pobjeda nad zlom, nad nasiljem; ona je Božja pobjeda, pobjeda istine i pravednosti.

Željko Tanjić u svojemu priopćenju *Smisao patnje u besmislu nasilja – primjer vukovarske patnje* konstatira da se u Vukovaru dogodilo nasilje. Ono je prouzročilo patnje svima i stvorilo žrtve. No potrebno je smisleno pristupiti i patnjama i žrtvama kako se one ne bi pretvorile u nov krug nasilja. Stoga se autor pita – može li kršćanstvo ponuditi govor koji bi bio izazov čovjeku i društvu u promišljanju smisla patnje u besmislu nasilja?

U tekstu *Opraštanje neznanja* fra Ivan Šarčević ističe da Isus s križa moli Boga da oprostí njegovim protivnicima i ubojicama jer nisu znali što čine. U toj krajnje neshvatljivoj rečenici očituje se radikalnost Isusove vjere. U neznanju da će uskrsnuti, ali u potpunom pouzdanju u milosrdnoga Oca, u toj vjeri bez ikakvoga ljudskoga i božanskoga oslonca, Isus opraštanjem spašava i žrtve i počinitelje i poziva ih na novi život. Radikalna vjera u Boga koji oprašta i ubojstvo nevina, vraća povjerenje u čovjeka – i u žrtvu i u počinitelja.

Na temelju drevnih franjevačkih izvora, napose spisa sv. Franje Asiškoga i njegovih najstarijih životopisa, fra Nikola Vukoja u tekstu *Žrtva u životu i nauku sv. Franje Asiškoga* donosi i razrađuje neke važne elemente koji mogu pomoći da se obogati shvaćanje, prihvaćanje i življenje žrtve i žrtvovanja u vlastitom životu, osobito u prilikama koje su proživjeli i još uvijek proživljavaju stanovnici Vukovara i mnogi drugi od kojih je Domovinski rat tražio puno žrtve. Franjino poimanje, prihvaćanje i življenje žrtve može se shvatiti samo ako se polazi iz perspektive kršćanske vjere kojoj je glavni cilj živjeti Kristovim životom i njemu se subličiti. Žrtva se ne može razumjeti, prihvatiti i živjeti ako nije povezana s istinskim praštanjem i pomirenjem, štoviše i zauzimanjem za dobro onih koji su nanijeli nepravde i prouzrokovali žrtve. Osobito ističe da za sv. Franju čovjek pokazuje koliko je istinski čovjek upravo po tom što želi i umije smireno podnositi sve nevolje i praštati svima. Jedino tako čovjek će imati život ispunjen mirom i radošću.

Fra Darko Tepert u tekstu *Starozavjetna teologija žrtve i ideja mučeništva*, na temelju glavnih deskriptivnih i preskriptivnih starozavjetnih tekstova koji se bave problematikom žrtve i žrtvenih obreda, kao i na temelju tekstova koji povezuju pojam mučeništva sa žrtvenim jezikom, zaključuje da starozavjetni pravednik prinosi svoj život iz tri glavna razloga: 1) da ne bi napustio vjernost Bogu; 2) da bi tako mlađim naraštajima dao pravi primjer; 3) da bi prinio žrtvu paljenicu koja, poput paljenice uzdignute na oltar na Dan pomirenja, oslobađa od grijeha, kako pojedinca tako i narod. Osobna žrtva ne ostaje tako bez smisla za ostale ljude niti za kasnije naraštaje. Žrtva pravednikova uvijek

u starozavjetnom čitanju ostvaruje blizak odnos s Bogom. Stoga se nikako ne bi moglo reći da je žrtva neke osobe ili skupine osoba besmislena. Smisao joj daje pravednost, osobno predanje i Bog.

Duhovni identitet biblijskog morala je nezamisliv bez djelovanja Duha Svetoga. On je bitno upućen na Boga Oca i na Sina Božjega. To u tekstu *Duhovni identitet. Dvoznačnost oponašanja/nasljedovanja Krista* ističe fra Mario Cifrak. U odnosu prema Bogu Ocu i Sinu Božjemu stoji čovjek. I taj odnos je, naravno, sinovski, odnosno jedino je moguće u Sinu. Odnos se uspostavlja tako da oponašamo, nasljedujemo Sina. Oponašanje, odnosno nasljedovanje, nalazimo već u prvom kršćanstvu Uzimajući često spise prvih kršćanskih zajednica, slušatelji riječi Božje, koja je u tim spisima posvjedočena, odgovoreni su od nakane da budu kao Krist. Oni se zapravo moraju prepustiti Duhu da ih suobliča Kristu. Odatle uviđamo određenu dvoznačnost oponašanja, odnosno nasljedovanja Krista. Opasnost dolazi od želje za oponašanjem kakva je postojala kod prvih ljudi, tj. da budu kao Bog. Nasilje koje uzrokuje želja za oponašanjem pokazuje se u neprijateljskom stavu prema Isusu. Ono što je za osudu jest upravo neposrednost mijenjanja s Isusom, koje završava tako da se dođe na njegovo mjesto. Da nasljedovanje Krista ne ode u tom (po)grešnom smjeru, treba prema tome prepustiti transformaciju identiteta kršćana djelovanju Duha Svetoga. Nasljedovanje Krista kao slike Božje nije dakle reproduciranje, nego odgovor na poziv da je moguće u Duhu Svetom preobraziti se u istu sliku. Iz toga se rađa i odnos ljubavi prema drugima.

U tekstu *Neki empirijski pokazatelji religioznosti stanovništva Vukovara za vrijeme srpske opsade grada (25. kolovoza – 18. studenoga 1991.)* Vine Mihaljević i Ivana Bendra propituju kognitivnu i emocionalnu religioznost unutar vjerovanja, religioznost u užem smislu i osobno religiozno iskustvo. Nastojali su utvrditi postoji li značajna promjena u razini religioznosti za vrijeme krizne društvene situacije i ugroženosti ljudskog života, poput one s kojom su se suočili stanovnici grada Vukovara za vrijeme srpske opsade grada 1991. godine. Dobiveni rezultati pokazuju da je religija i religioznost smislen način suočavanja s kriznim društvenim situacijama opasnima po ljudski život, da se razmjerno teškim stradanjima povećava i značenje religije i religioznosti na osobnoj i kolektivnoj razini, da se intenzivira osobna usmjerenost subjekta na nadnaravno, da se nadnaravnim iskustvom osmišljava nedostatno područje smisla konkretne zbilje te da se u nedostatku i neredovitosti institucijskih religijskih obreda povećava relevantnost religijskih simbola na osobnoj i na razini zajednice.

Fra Ante Perković u tekstu *Iskustvo žrtve i mučeništva*, kao neposredan svjedok događanja u Vukovaru i srpskih koncentracijskih logora 1991. godine, ističe da je često mislio kako nema prava o tome govoriti kao o vlastitom iskustvu, jer, u odnosu na druge, nije bio zlostavljan. Ali je kao svjedok tuđe žrtve i mučeništva, jer je promatrao, suosjećao i razumio tuđu muku, ujedno bio njenim dionikom!

Fra Gordan Propadalo u tekstu *Štovanje žrtve grada Vukovara* ukratko je naglasio nespornu činjenicu štovanja Vukovara, ukazao na uzroke njezinog nastanka kao i na neke oblike njezinog očitovanja. Vukovar je zbog svojega otpora, po svojoj žrtvi i smrtnom stradanju zauzeo jedinstveno hodočasničko mjesto u hrvatskom narodu.

Sanja Špoljar Vržina u tekstu *Antropologija Vukovara: strateško razotkrivanje „civilizirajućih misija“ i praksi kulture smrti* ističe da sve do današnjih dana istina o Domovinskom ratu i Vukovaru nije znana u (znanstvenoj) internacionalnoj zajednici. Ustvari, postoji ozbiljna pogrešna interpretacija, kao i kruti relativistički prikaz svih događanja koji vodi u opasan stav negacije cijelog događanja na razini internacionalne politike. Antropologija Vukovara je dio predanog i dugotrajnog pristupa prema, još jednom, re-invertiranju invertiranih činjenica, za koje je s vremenom sve lakše primijetiti lažnu konstrukciju u smjeru praksi posramljivanja, lako usvajanu od moralno i intelektualno lijenih i/ili neuko ograničenih.

Društvo, interes, moć – odnos prema žrtvi tekst je Renata Matića. U njemu se raspravlja o odnosu hrvatskog društva prema ratnim žrtvama, tj. prema osobama koje su izravno ili neizravno pogođene ratnim okolnostima u vrijeme agresije i poslije, što je pretpostavka odgovora na pitanje jesu li ratne žrtve dodatno viktimizirane društvenim odnosom koji su trpjele poslije rata. Kako bi se ponudio utemeljen odgovor, u prvom je dijelu teksta analiziran ukupan odnos društva prema žrtvi, s posebnim naglaskom na socijalni kontekst premrežen silnicama interesa i moći. Potom je raspravljeno je li, i u kojoj mjeri, human i bezinteresan odnos prema žrtvi nestao pred političkim ili ekonomskim profitom do kojega se dolazi sustavnom instrumentalizacijom žrtve, a što je u sociologijskoj tradiciji moguće povezati s konceptom moralnog poduzetništva. U završnom dijelu teksta prikazani su zanemareni društveni potencijali koji bi onemogućili oduzimanje osobnosti žrtvi i njezinu višestruku viktimizaciju, a omogućili bezinteresno poštovanje žrtve i ideju da članovi društva putem primjerene edukacije odbace mogućnost ponavljanja okolnosti koje bi dovele do nekih drugih žrtava.

Od travnja do studenoga 1992. godine Društvo hrvatskih intelektualki sakupljalo je i obrađivalo dokumentaciju o stradanju hrvatskoga naroda u srpskoj agresiji na Republiku Hrvatsku. To je tema o kojoj pišu Rea Fulgosi-Masnjak i Vlasta Vince-Ribarić *Stotinu svjedočanstava*. Društvo je prikupilo brojna svjedočanstava prognanika, logoraša i drugih stradalnika s vukovarskog područja, koja su objavljena 1993. godine, s ciljem da se ne zaboravi početak i tijek rata i zločina nad hrvatskim i drugim nesrpskim narodima. Svjedočanstva jasno i nedvojbeno pokazuju da je zločin bio unaprijed planiran, da je proveden sustavno te da su se kršila ljudska prava i međunarodne konvencije o njihovoj zaštiti.